

SAYOHATCHILARNING ATROF MUHITGA TASIRI

ВОЗДЕЙСТВИЕ ПУТЕШЕСТВЕННИКОВ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ

THE IMPACT OF TRAVELERS ON THE ENVIRONMENT

Kurbanov Nuriddin

Kimyo international university in Tashkent

kurbanovnuriddin802@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola O‘zbekistonda sayohatchilarning atrof-muhitga ta‘sirini o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqot usullari sifatida adabiyotlar tahlili, so‘rovnoma va kuzatuvlar qo‘llanilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, sayohatchilar atrof-muhitga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda, ayniqsa chiqindilar, havo va suv ifloslanishi hamda tabiiy resurslarning kamayishi kabi muammolar mavjud. Muammolarni hal qilish uchun ekologik ta‘lim, infratuzilmani yaxshilash, qonunlarni kuchaytirish va barqaror turizmni rivojlantirish taklif etiladi. Xulosa qilib aytganda, barcha manfaatdor tomonlar hamkorligida sayohatchilarning salbiy ta‘sirini kamaytirish va barqaror turizmni yo‘lga qo‘yish mumkin.

Kalit so‘zlar: sayohatchilar, atrof-muhit, ta‘sir, O‘zbekiston, barqaror turizm

Аннотация: данная статья посвящена изучению воздействия путешественников на окружающую среду в Узбекистане. В качестве методов исследования использовались анализ литературы, анкетирование и наблюдения. Результаты показывают, что путешественники оказывают значительное влияние на окружающую среду, особенно с такими проблемами, как выбросы, загрязнение воздуха и воды, а также истощение природных ресурсов. Для решения проблем предлагается экологическое просвещение, улучшение инфраструктуры, ужесточение законодательства и развитие устойчивого туризма. Короче говоря, благодаря сотрудничеству всех заинтересованных сторон можно уменьшить негативное воздействие на путешественников и создать устойчивый туризм.

Ключевые слова: путешественники, окружающая среда, влияние, Узбекистан, Устойчивый туризм

Abstract: this article is devoted to the study of the environmental impact of travelers in Uzbekistan. Literature analysis, surveys and observations have been used as research methods. The results show that travelers are having a significant impact on the environment, especially with problems such as emissions, air and water pollution and natural resource depletion. To solve the problems, environmental education, infrastructure improvements, strengthening laws and the development of sustainable tourism are proposed. In conclusion, with the cooperation of all stakeholders, it is possible to reduce the negative impact of travelers and establish sustainable tourism.

Keywords: travelers, environment, impact, Uzbekistan, sustainable tourism

KIRISH

Keyingi yillarda O‘zbekistonda turizm jadal rivojlanmoqda. 2023-yilda mamlakatga 7 millionga yaqin sayyoh tashrif buyurgan bo‘lib, bu 2022-yilga nisbatan 1,3 barobar ko‘pdir [1]. Biroq, sayohatchilar oqimining ortishi atrof-muhitga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Chiqindilarning ko‘payishi, tabiiy resurslarning kamayishi, havo va suv ifloslanishi kabi muammolar yuzaga kelmoqda [2]. Shu bois, sayohatchilarning atrof-muhitga ta‘sirini o‘rganish dolzarb ahamiyatga ega.

Sayohatchilarning atrof-muhitga ta‘sirini kamaytirish uchun ekologik ta‘lim va targ‘ibot muhim rol o‘ynaydi. Turistik kompaniyalar, mehmonxonalar va dam olish maskanlari o‘z mijozlariga ekologik madaniyat va mas‘uliyatni singdirish bo‘yicha dasturlarni joriy qilishlari lozim. Bu borada ekologik ko‘rgazmalar, ma‘ruzalar, treninglar va aksiyalar o‘tkazish maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari, ekoturizm yo‘nalishlarini rivojlantirish orqali sayohatchilarning tabiiy muhitga bo‘lgan qiziqishini oshirish va ularni atrof-muhit muhofazasiga jalb qilish mumkin.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot usullari sifatida adabiyotlar tahlili, so‘rovnoma va kuzatuvlar qo‘llanildi. Adabiyotlar tahlili orqali mavzuga oid ilmiy maqolalar, hisobotlar va statistik ma‘lumotlar o‘rganildi. So‘rovnoma orqali bir qancha sayohatchi va mahalliy aholi o‘rtasida so‘rovlar o‘tkazildi. Kuzatuvlar Toshkent, Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlarida amalga oshirildi.

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, turizm sohasi atrof-muhitga turli yo‘llar bilan ta‘sir qiladi. Chiqindilar, oqava suvlar, energiya iste‘moli va transport tizimlari ekologik muammolarni keltirib chiqaradi [3]. Shuningdek, tabiiy resurslar, jumladan, yer, suv va o‘rmonlardan haddan tashqari foydalanish ularning kamayishiga olib keladi [4].

NATIJARLAR

So‘rovnoma natijalari quyidagilarni ko‘rsatdi:

- Sayohatchilarning 68% i atrof-muhitni muhofaza qilishga e‘tibor bermaydi.
- Mahalliy aholining 72% i turizmning salbiy ta‘siridan shikoyat qiladi.
- Chiqindilar (78%), suv isrofi (65%) va shovqin (52%) asosiy muammolar sifatida qayd etildi.

Kuzatuvlar davomida quyidagilar aniqlandi:

- Turistik joylarda chiqindilar to‘planib qolgan.
- Tabiiy obyektlar atrofida transport vositalari soni ko‘p.
- Qurilish ishlari tabiiy landshaftni o‘zgartirmoqda.

Ushbu natijalar sayohatchilarning atrof-muhitga salbiy ta‘sirini tasdiqlamoqda. Muammolarni yaxshiroq tushunish uchun batafsil tahlil talab etiladi.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda turizm sohasi atrof-muhitga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Chiqindilar, transport chiqindilari, suv va energiya resurslarining ortiqcha sarfi asosiy muammolar hisoblanadi.

Chiqindilar muammosi yechimini topish uchun chiqindi yig‘ish va utilizatsiya qilish tizimini yaxshilash lozim. Qulay joylarda chiqindi qutilari o‘rnatish, chiqindilarni saralash va qayta ishlash imkoniyatlarini kengaytirish zarur [5]. Ekologik ta‘lim va targ‘ibot orqali sayohatchilar va mahalliy aholida ekologik madaniyatni shakllantirish muhim.

Suv va energiya tejamkorligini ta‘minlash uchun mehmonxona va dam olish maskanlarida tejamkor texnologiyalardan foydalanishni yo‘lga qo‘yish kerak. Resurslar monitoringi va iste‘molni optimallashtirish ham muhim tadbirlardan sanaladi [6].

Transport sohasi ham dolzarb muammo bo‘lib, uning yechimi sifatida jamoat transportini rivojlantirish, velosipedlardan foydalanishni targ‘ib qilish, elektromobillar sonini oshirish kabi chora-tadbirlar ko‘rilishi lozim [7].

Ushbu va boshqa muammolarni hal qilishda hukumat, turizm tashkilotlari, biznes sektori va jamoat birgalikda sa'y-harakatlarni amalga oshirishi zarur. Barqaror turizmni rivojlantirish bo'yicha strategiyani ishlab chiqish, qonunlarni takomillashtirish, moliyaviy mexanizmlarni joriy qilish muhim vazifalardandir [8].

Shuni ham ta'kidlash kerakki, barqaror turizmni rivojlantirish nafaqat ekologik, balki ijtimoiy va iqtisodiy jihatlarni ham qamrab olishi lozim. Shu yo'l bilan turizmning uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga erishish mumkin [9].

Turizm infratuzilmasini rivojlantirishda ekologik talablarni hisobga olish zarur. Yangi mehmonxonalar, dam olish zonalari va boshqa obyektlarni qurishda "yashil" qurilish standartlariga amal qilish, energiya tejankor texnologiyalardan foydalanish, chiqindilarni minimal darajaga keltirish kabi tamoyillar qo'llanilishi kerak [10]. Bu nafaqat atrof-muhitni muhofaza qiladi, balki turizm sektorining iqtisodiy samaradorligini ham oshiradi.

Atrof-muhit muhofazasi borasida davlat siyosatini takomillashtirish ham muhim ahamiyatga ega. Turizmga oid qonun hujjatlarida ekologik talablar va standartlarni belgilash, nazorat mexanizmlarini kuchaytirish, atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatganligi uchun jarima va sanksiyalarni qo'llash zarur [11]. Shu bilan birga, ekologik turizm loyihalari va tadbirlariga moliyaviy ko'mak berish, soliq imtiyozlarini joriy qilish kabi iqtisodiy rag'batlantirish choralari ham qo'llanilishi mumkin.

Xalqaro hamkorlik ham dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Xorijiy mamlakatlar tajribasi va eng yaxshi amaliyotlarni o'rganish, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish O'zbekistonda barqaror turizmni rivojlantirishga yordam beradi [12]. BMTning Barqaror Rivojlanish Maqsadlari doirasida turizm sohasida belgilangan vazifalarni bajarish borasidagi sa'y-harakatlarni kuchaytirish lozim.

Turizm sohasi mahalliy hamjamiyatlar farovonligiga ham ta'sir ko'rsatadi. Sayohatchilarning madaniy merosga bo'lgan hurmatini oshirish, mahalliy hunarmandchilik va an'analarni qo'llab-quvvatlash, mahalliy aholini turizm faoliyatiga jalb qilish orqali ijtimoiy barqarorlikka erishish mumkin [13]. Bu borada mahalliy aholining manfaatlarini himoya qilish, ularning turmush darajasini oshirishga qaratilgan loyihalarni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda sayohatchilarning atrof-muhitga ta'sirini kamaytirish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Ekologik ta'lim, infratuzilmani takomillashtirish, qonunchilikni kuchaytirish, xalqaro

hamkorlik va mahalliy hamjamiyatlarni qo'llab-quvvatlash kabi yo'nalishlar bo'yicha sa'y-harakatlarni birlashtirish zarur. Faqat barcha manfaatdor tomonlarning o'zaro hamkorligi orqaligina barqaror turizmga erishish va atrof-muhit muhofazasini ta'minlash mumkin.

XULOSALAR

Xulosa qilib aytganda, sayohatchilar oqimining ko'payishi O'zbekistonda ekologik muammolarni keltirib chiqarmoqda. Tadqiqot natijalari chiqindilar, suv va energiya isrofi, transport ta'siridagi muammolarni ko'rsatdi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun barcha manfaatdor tomonlar, jumladan, hukumat, turizm tashkilotlari, biznes va jamoat hamkorlik qilishi lozim.

Asosiy tavsiyalar quyidagilardan iborat:

- Chiqindilarni yig'ish va qayta ishlash tizimini takomillashtirish.
- Ekologik ta'lim va targ'ibotni kuchaytirish.
- Suv va energiya tejamkor texnologiyalarini joriy qilish.
- Transport tizimini optimallashtirish va "yashil" transportni rivojlantirish.
- Barqaror turizmni rivojlantirish bo'yicha strategiya va qonunlarni ishlab chiqish.

Ushbu tadbirlar majmuini amalga oshirish orqali sayohatchilarning salbiy ta'sirini kamaytirish va O'zbekistonda barqaror turizmni yo'lga qo'yish imkoniyati yaratiladi. Shu bilan birga, davlat, xususiy sektor va fuqarolar hamkorligida ekologik barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan uzoq muddatli siyosatni ishlab chiqish zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekistonga 2023-yilda 7 millionga yaqin sayyoh keldi, <https://www.gazeta.uz/oz/2024/02/21/tourists/>
2. Salimov, B. S. (2021). Peculiarities of ecological tourism in Uzbekistan: Problems and prospects. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(10), 78-83.
3. Rabbany, G., Afrin, S., Rahman, A., Islam, F., & Hoque, F. (2013). Environmental effects of tourism. American Journal of Environment, Energy and Power Research, 1(7), 117-130.
4. Gössling, S. (2002). Global environmental consequences of tourism. Global environmental change, 12(4), 283-302.

5. Aliyeva, G. S., & Bektemirov, A. B. (2019). Ecological problems of tourism in Uzbekistan and their solutions. *European science review*, (1-2), 22-24.
6. Khakimov, J. F. (2020). Analysis of environmental impact of tourism in Uzbekistan. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(10), 87-92.
7. Qodirov, A. M., & Juraev, A. S. (2021). Issues of tourism transport infrastructure development in Uzbekistan. *Economics and Innovative Technologies*, 2021(2), 8.
8. Usmonov, M. (2021). Supporting tourism development in Uzbekistan: problems, analysis and solutions. *Society and innovations*, (4), 106-118.
9. UN World Tourism Organization. (2013). *Sustainable Tourism for Development Guidebook*. Madrid: UNWTO.
10. Azam, M., Alam, M. M., & Hafeez, M. H. (2018). Effect of tourism on environmental pollution: Further evidence from Malaysia, Singapore and Thailand. *Journal of cleaner production*, 190, 330-338.
11. Nomani, M. Z. M., & Hussain, Z. (2020). Legal Framework for Sustainable Tourism Development in Uzbekistan: A Critical Review. *Journal of Tourism & Sports Management*, 3(1), 298-307.
12. Janković-Milić, V., Jovanović, S., & Krstić, B. (2014). Environmental aspect of sustainable tourism development—The case of Serbia. *Actual problems of economics*, (2), 226-233.
13. Jaafar, M., Kayat, K., Tangit, T. M., & Yacob, M. F. (2013). Nature-based rural tourism and its economic benefits: A case study of Kinabalu National Park. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*.

Research Science and Innovation House